

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALAR BILAN ISHLASH VA ULARGA CHET TILLARINI SAMARRALI O'RGATISH

Suyunboyeva Baxtigul Ismoil qizi
Baydullayeva Risolat Nazirjon qizi
Nosirova Muhabbat Toshmirzayevna
SamDCHTI talabalari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bugungi kunda dolzarb bo'lgan mavzulardan biri "Imkoniyati cheklangan bolalarga chet tillarini o'rgatish metodikasi" haqida bo'lib, hozirgi kunda bu keng jamoatchilikda chuqur mulohazalarga sabab bo'lib kelmoqda. Jumladan, men ham ushbu maqolam orqali o'z shaxsiy qarashlarimdan kelib chiqqan holda fikr mulohazalarimni bayon qildim.*

Kalit so'zlar: *Prizedent farmoni, shaxsiy fikr, maxsus metodik yondashuv, interaktiv o'yinlar, psixik yondashuv.*

Kirish: Biror bir muammoni gapirish yoki jamoatchilikka ko'tarib chiqib muxokama qilish osson meni naznimda. Ammo bu muammoga yechim topib, uni hayrli yo'lda jamoatchilik uchun foyda keltirgan holda xal qilish biroz qiyinchilik tug'dirishi mumkin aslida. Bu borada shaxsan O'zbekiston Respublikasi Davlat vazirlar maxkamasining qaroriga muvofiq ishlab chiqilgan 62 ta bo'limdan iborat bo'lgan nizomda shu borada kerakli chora tadbirlar keltirib o'tilgan.

Bugungi kunda ta'lim siyosati yo'nalishlarini belgilashda qabul qilinayotgan qarorlar keng ma'noda mamlakatning ilmiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy ehtiyojlariga ta'sir qilmoqda", deydi "Daryo" kolumnisti, "Buyuk kelajak" guruhi eksperti, Janubiy Koreyaning Pusan chet tillar universiteti professori Azamat Akbarov. Dunyoning ba'zi mamlakatlarida 1990-yillardan beri joriy qilinib kelinayotgan bolalarga erta yoshda chet tilida ta'lim berish tizimi bizning mamlakatimizga ham muvofiq kelmoqda va 2017-2018-yillarida bu sohaga taalluqli ba'zi qonuniy hujjatlarni qabul qilish taklif qilingan edi[1,2].

Odatiy darajadagi rivojlanishni namoyish qiladigan har qanday bola o'zi yashab turgan muhitda duch keladigan har qanday tillarni o'rganishga qodir bo'lib, unda boshqalar bilan muloqot qilish salohiyati bor. Nevrologik nuqtai nazardan bola o'rganishi mumkin bo'lgan tillar sonini qisqartirish suhbatimiz mavzusi emas. Aksincha, patologik nuqsoni bo'lmagan har bir bola ikki, uch yoki undan ko'proq tilni o'rgana oladi. Shunday bo'lsa-da, bolaning har bir tilni o'zlashtirganlik darajasi (kompetensiyasi) boshqalaridan o'sha tilni qo'llash ehtiyoji va atrof muhitga bog'liq holda farq qiladi. Bugungi kunda ko'plab tadqiqotlar natijalariga ko'ra, chet tilini bolalikda o'rgatish tegishli metodlar va yondashuvlar bilan olib borilsa, muvaffaqiyatlari natijalariga erishiladi[2,18].

Jumladan, shaxsiy fikrimga asoslangan holda aytsam jamiyatimizdagi bolalarga bo'lgan e'tibor juda katta. Biz esa asosan imkoniyati cheklangan bolalarga urg'u bermoqchimiz. Ya'ni sog'lom bola o'z yo'lini topa oladi, ammo

bunday nuqsonli bolalarga esa alohida e'tibor yondashuv va albatta maxsus ta'lim metodikalari keraak bo'ladi. So'nggi yillarda ingliz tilining roli oshdi. Amaliy chet tilini bilish birinchi o'ringa chiqadi. Zamonaviy dunyoda hayot internetsiz (aloqa, ish) mumkin emas va bu sohada to'liq huquqli faoliyat uchun tilni bilish kerak. Hozirda imkoniyati cheklangan bolalarni normal rivojlanayotgan o'quvchilar bilan teng ravishda o'qitish tajribasi faol shakllantirilmoqda.

Ushbu turdagi ta'lim amaliyoti har bir o'quvchining individualligini qabul qilish g'oyasiga asoslanadi, shuning uchun jarayon nogiron bolaning ehtiyojlarini qondiradigan tarzda tashkil etilishi kerak. Shu bois mazkur ishning maqsadi jismoniy imkoniyati cheklangan bolalarni o'quv jarayoniga jalb etish va ularning natijalarini yaxshilash uchun ingliz tilini o'rgatishning zamonaviy texnologiyalarini o'rganishdan iborat. Inklyuziv ta'lim darslarni rejalashtirish va tashkil etishda rioya qilinishi kerak bo'lgan maxsus didaktik tamoyillarga asoslanadi. Bir dars davomida barcha psixik jarayonlarni tuzatish mumkin emas. Darsda qaysi analizatorlar ko'proq qatnashishini mavzuning o'zi aniqlaydi. Tuzatish-rivojlantiruvchi vazifa juda aniq bo'lishi kerak[3,45].

Umuman olganda, olimlarning hech biri tuzatish vazifasini batafsil, aniq shakllantirishni talab qilmaydi, chunki bu oson emas, lekin aniq tuzatish yo'nalishi hali ham yaxshi dars uchun zaruriy shartdir. Rivojlanish xususiyatlariga ko'ra individual yondashuv va qo'shimcha e'tiborga muhtoj bo'lgan har bir bola uchun vazifa bloklarini o'z ichiga olgan sinf uchun umumiy rejani tuzish joiz bo'lganligi sababli, buni shu tarzda qilish kerak. Shakllar boshqacha bo'lishi mumkin; asosiysi, dars jarayonida "sog'lom" bolalar sinfida bo'lgan individual bolaning faoliyati traektoriyasini aks ettirishdir. Imkoniyati cheklangan bolalar uchun darslarda ingliz tili fanining mazmuni asosan tilning ikki jihati: tinglash va nutq haqida o'quv ma'lumotlarini o'z ichiga oladi, ular nutq faoliyatining to'rt turini o'zlashtirish bilan bog'liq ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish uchun asos bo'ladi: o'qish va yozish. Nogiron bolalar uchun sinflardagi barcha to'rt turdagi vazifalar o'quvchilarning reproduktiv faolligini shakllantirishi va rivojlantirishi kerak. Nutq faoliyatining har bir turini bajarish jarayonida o'quvchi niyatidan matnga (o'qish va yozish) yoki matndan o'quvchiga (tinglash va gapirish) o'tish uchun bir xil amallar majmuasi talab qilinadi. Shuning uchun korreksion-rivojlantiruvchi ta'limning boshlang'ich bosqichida chet tilini o'rgatish jarayonida, birinchi navbatda, adekvat talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish, nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, mahsuldor va retseptiv leksik minimum hajmini kengaytirish zarur. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarning aksariyatida kognitiv faollik darajasi yetarli emas bo'lishi mumkin, o'quv faoliyati uchun motivatsiyaning yetuk emasligi, samaradorlik va mustaqillik darajasi pasaygan. Shuning uchun o'qitishning faol shakllari, uslublari va usullarini izlash va ulardan foydalanish o'qituvchi faoliyatidagi tuzatish va rivojlantirish jarayonining samaradorligini oshirishning zarur vositalaridan biridir. O'quvchilarning faoliyati faqat materialni

eslab qolishga emas, balki mustaqil ravishda bilim olish, faktlarni tadqiq qilish, xatolarni aniqlash va xulosalar chiqarishga qaratilgan bo'lishi kerak[4,3].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, bunday imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlaydigan pedagog, psixologiyadan ham chuqur xabardor bo'lishi shart. Chunki psixologiya, har qanday insonni anglab u bilan muloqot olib borishda katta ko'mak beradi. Shunday ekan biz ko'tarib chiqayotgan mavzu ham asosan nogironligi bor bolalarga chet tillarini o'rgatish, bo'lgani uchun bunga alohida e'tibor qaratishimiz zarur menimcha. Bunday bolalar bilan ishlashda yana bir e'tibor qaratadigan jihat ham bor albatta bu esa ularni darsga qiziqтира bilish. Ammo afsuski ko'pchilik pedagoglarimiz bunga kam e'tibor qaratishadi. Mening fikrimcha, aynan shu darsga qiziqtirish uchun tashkil qilinadigan interaktiv o'yinlardan dars davomida (albatta mavzuga doir bo'lgan holda) ko'proq foydalanilsa, bolalarga individual fikrini bayon qilishi uchun sharoit yaratilsa bu albatta dars samaradorligini oshirardi, va biz ko'zlagan maqsadga tezroq erishamiz.

REFERENCES:

1. <https://m.daryo.uz/2019/03/11/ozbekistonda-chet-tillari-muammolari-ular-qanchalik-jiddiy/2019>, 5 b.
2. Maxsus psixologiya/ L.Muminova O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika universiteti. - Toshkent: Noshir, 2012, 2016. - 88 b.
3. Ijtimoiy psixologiya o'quv qullanma. Nurjahon Ismoilova va Dilbar Abdullayeva 2014, 96 b.
4. Ergasheva Mashxura Aminjonovanning "Technesche Munchen" gazetasida chop etilgan ushbu mavzudagi maqolasidan 2021, 6 b.